

Henryk Gmiterek

(Maria Curie-Skłodowska University, Poland)

<https://orcid.org/0000-0001-5164-3709>

e-mail: hgmiter@wp.pl

Roztoczańska wieś Jędrzejówka w dobie reform józefińskich w Galicji (1777–1789)

*The Roztocze Village Jędrzejówka in the Era of the Josephine Reforms in Galicia
(1777–1789)*

ABSTRACT

The village of Jędrzejówka was settled before 1660 by Jan Lipski in the still poorly developed area of Eastern Roztocze, in the vicinity of the town of Lipsk, which was founded in 1613. After the First Partition of Poland, Jędrzejówka, along with a number of other Roztocze villages, became part of the Habsburg Monarchy. The reforms of rural relations, relations between heirs and serfs, and especially tax and municipal reforms aimed at establishing a uniform land tax, carried out by the Austrian authorities in Galicia, resulted in abundant documentation on the condition of villages, their ownership and social structure, their agrarian culture and the resulting benefits. On the basis of the so-called Josephine Metryka, urbarial descriptions and house descriptions from the 1880s,

PUBLICATION INFO				
				e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060
				
THE AUTHOR'S ADDRESS: Henryk Gmiterek, professor emeritus of the Institute of History of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, 4A Maria Curie-Skłodowska Square, Lublin 20-031, Poland				
SOURCE OF FUNDING: Author's own funds				
SUBMITTED: 2024.01.07		ACCEPTED: 2024.03.16		PUBLISHED ONLINE: 2024.10.22
				
WEBSITE OF THE JOURNAL: https://journals.umcs.pl/rh			EDITORIAL COMMITTEE E-mail: reshistorica@umcs.pl	
			 	
				

it was possible to reconstruct the potential of the village inhabited by 23 farmers, their land endowment, the agrarian culture they cultivated and the effects of their farming. The status of the dominion property and the emoluments accruing to the church are also shown. The appendices include lists of the villagers.

Key words: Galicia, Lipski family, Leipzig, Jędrzejówka, Josephine reforms, Josephine metrics

STRESZCZENIE

Wieś Jędrzejówka osadzona została przed 1660 r. przez Jana Lipskiego na słabo zagospodarowanych terenach Rostocza Wschodniego, w sąsiedztwie lokowanego w 1613 r. miasteczka Lipska. Po I rozbiorze Jędrzejówka wraz z szeregiem innych roztoczańskich wsi znalazła się w granicach monarchii habsburskiej. Przeprowadzane w Galicji przez władze austriackie reformy stosunków wiejskich, relacji między dziedzicami a poddanyymi, a zwłaszcza reformy podatkowo-urbarialne zmierzające do ustanowienia jednolitego podatku gruntowego wywołały obfitą dokumentację pozwalającą stwierdzić stan wsi, jej strukturę własnościową i społeczną, kulturę agrarną i uzyskiwane w jej rezultacie korzyści. Na podstawie tzw. Metryki józefińskiej, opisań urbarialnych i opisań domów z lat osiemdziesiątych XVIII w. udało się zrekonstruować potencjał wsi zamieszkałej przez 23 gospodarzy, ich uposażenie w ziemię, uprawiane przez nich kultury rolne i efekty gospodarowania. Wykazano także stan posiadania dominialnego oraz uposażenie przysługujące Kościołowi. W aneksach zamieszczone zostały wykazy mieszkańców wsi.

Słowa kluczowe: Galicja, Lipscy, Lipsko, Jędrzejówka, reformy józefińskie, metryka józefińska

Wieś Jędrzejówka to dziś licząca około 460 mieszkańców osada położona w gminie Narol, w północno-wschodnim zakątku województwa podkarpackiego. O jej przeszłości niewiele wiadomo. W *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego* znalazła się jedynie informacja, iż jest to „przysiółek Lipska w powiecie cieszanowskim”, w innym zaś miejscu traktowano wręcz Jędrzejówkę jako część Lipska¹. Te ogólne, uzupełnione wzmiankami o wydarzeniach ostatniej wojny, powtarzają współczesne przewodniki². Warto zatem w tomie dedykowanym badaczowi dawnego osadnictwa przypomnieć niektóre karty z dziejów tej roztoczańskiej wsi.

Jeszcze w połowie XVI stulecia tereny położone na obszarze środkowego Rostocza, w dorzeczu Tanwi i Sołokiji, stanowiły jeden z najbardziej zapóźnionych osadniczo regionów. Zasadnicze pod tym względem zmiany zaczęły zachodzić od lat siedemdziesiątych XVI w., gdy rozpadała się ogromna włość Małdrzyków, a po nich Marcinowskich, trafiła

¹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 3, Warszawa 1882, s. 591; t. 13, Warszawa 1893, s. 818.

² Cf. np. Kubal G., *W gminie Narol*, Krosno 1999, s. 90–91.

w posiadanie trzech nowych rodzin: Zamoyskich, Łaszców i Lipskich. Nowi właściciele rychło przystąpili do prac kolonizacyjnych, co w niedługim czasie zaowocowało pojawieniem się na tym lesistym i słabo zagospodarowanym obszarze kilku miast i jeszcze większej liczby powiązanych z nimi wsi³.

Swój znaczący udział miała w tym dziele wywodząca się z Wielkopolski rodzina Lipskich herbu Grabie, z której pierwsi przybysze, bracia Jan i Świętosław, osiedli w ziemi bełskiej w latach siedemdziesiątych XVI w.⁴ W 1578 r. Świętosław Lipski nabył od Adriana Marcinowskiego rozległą, najbardziej na wschód wysuniętą część dawnej fortuny Marcinowskich, sięgającą na południu granic starostwa lubaczowskiego. Jedynym na jej terenie punktem osadniczym była wówczas stara, istniejąca już w 1422 r. wieś Przeworsk (dziś Przeorsk w pow. Tomaszów Lubelski), od której wziął swą nazwę cały tworzony tu klucz dóbr. Przebiegające w atmosferze sporów z sąsiadami rozgraniczanie nabytych dóbr przeciągało się jeszcze kilka lat, co nie przeszkadzało Lipskiemu podejmować pierwszych przedsięwzięć gospodarczych. Należało do nich m.in. osadzenie około 1590 r. wsi Lipie (Lipe), którą zresztą po ostatecznym wyznaczeniu w 1592 r. przez bełski sąd podkomorski granicy z dobrami Floriana Łaszcza musiał przenieść nieco na wschód⁵.

Świętosław Lipski zmarł w 1604 r. Dzieło kolonizacji świeżych nabytków na Roztoczu kontynuował jego starszy syn Samuel. Pierwszym z tych przedsięwzięć była miejska lokacja Bełżca, na którą 1 marca 1607 r. uzyskał królewskie pozwolenie. Była to jednak lokacja nieudana. Bełżec nie otrzymał regularnego planu miejskiego, nie wypełniał żadnych typowych dla miasta funkcji, choć jako osada wiejska z pewnością spełnił przynajmniej część oczekiwań, osuwając gospodarczo szmat leśnej przestrzeni między Przeworskiem a Lipiem⁶. Niezrażony niepowodzeniem fundator Bełżca inicjatywę lokacji miasta postanowił przenieść na południowe krańce swoich dóbr, w pobliże budowanego od kilkunastu już lat przez Floriana Łaszcza Nieledewskiego miasta Florianowa (dziś Narol; przywilej królewski na osadzenie miasta uzyskał Łaszc 2 października

³ Szerzej vide: A. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Warszawa 1993, s. 162–166, 264–265.

⁴ Szerzej vide: H. Gmiterek, *Lipscy na Rusi. Z dziejów karier szlachty wielkopolskiej na Rusi Czerwonej w XVI–XVIII wieku*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” 1995, 2 (13), s. 121–136.

⁵ R. Szczygieł, *Lokacja Florianowa na tle urbanizacji środkowego i wschodniego Roztocza w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, „Rocznik Lubaczowski” 1994, 5, s. 13–14.

⁶ R. Szczygieł, *Początki osady i nieudana lokacja miejska*, w: *Bełżec przez dzieje*, red. A. Urbański, Bełżec 2008, s. 38–39.

1592 r.⁷). Być może na podjęcie takiej decyzji wpłynął również ożenek Samuela Lipskiego z Zofią Łaszcówną, córką Floriana. Królewski przywilej na założenie nowego miasta, nazwanego Lipskiem, Samuel Lipski uzyskał 28 lutego 1613 r.⁸

Pomyślny rozwój miasta przerwany został jesienią 1648 r., gdy zostało doszczętnie zrujnowane przez zmierzające pod Zamość kozackie oddziały Bohdana Chmielnickiego⁹. Po tych tragicznych wydarzeniach obok odbudowującego się z trudem miasteczka pojawiła się wieś Jędrzejówka¹⁰. Jej założycielem był Jan Lipski, od 1671 r. chorąży buski. Nazwą wieś nawiązywała zapewne do św. Andrzeja, patrona Lipskich; wezwanie św. Andrzeja nadane zostało też kościołowi parafialnemu w Lipsku. Pierwsza odnaleziona wzmianka o nowej osadzie pochodzi z lipca 1662 r., gdy Franciszek Łaszc, dziedzic sąsiednich dóbr florianowskich, protestował w grodzie bełskim przeciwko Janowi Lipskiemu, panu na Lipsku, Lipiu, Bełzcu i Jędrzejówce, o szkody wyrządzone przez poddanych Lipskiego¹¹. Wieś nie była duża. W 1675 r. podatek podymnego wyliczono od niej według najniższej stawki jednego półdymu. Był to najniższy przelicznik w okolicy, któremu dorównywała tylko wieś Krupiec; Lipsko płaciło według stawki 4 dymów, Florianów – 8 dymów, wieś Narol – 2 dymów¹². W 1691 r. wieś płaciła podatek razem z Lipskiem od 19 dymów¹³.

Po śmierci Jana Lipskiego, gdy jego synowie dokonali 7 czerwca 1685 r. podziału odziedziczonej ojcowizny, Jędrzejówka wraz z częścią Lipska i Bełzcem przypadła Andrzejowi. Na stałe osiadł on we dworze w Bełzcu, puszczając pozostałe części najczęściej w dzierżawę lub w zastaw. W 1692 r. np. posesorem zastawnym Jędrzejówki był Michał

⁷ Vide: *Przywileje lokacyjne Florianowa (Narola) z lat 1592–1596*, oprac. H. Gmiterek, Narol 2021.

⁸ *Przywilej lokacyjny Lipska z 1613 roku*, oprac. H. Gmiterek, Narol 2022. Więcej o przedrozbiorowych dziejach miasteczka vide: H. Gmiterek, *Lipsko w okresie Rzeczypospolitej szlacheckiej (1613–1772)*, „Przemyskie Zapiski Historyczne” 1991–1992, 8–9, s. 57–72. Vide też H. Gmiterek, Z. Kubrak, *Lipsko 1613–2013. Szkice z dziejów osady*, [Lipsko] 2013.

⁹ D. Wojnarski, *Losy miast ziemi lubaczowskiej na trasie pochodu wojsk Bohdana Chmielnickiego w roku 1648*, „Rocznik Lubaczowski” 1996, 6, s. 37–38.

¹⁰ Taka nazwa osady ostatecznie się przyjęła, choć niekiedy w pierwszych wzmiankach występuje toponim Andrzejówka. W 1721 r. pojawiła się też nawiązująca do stawu oddzielającego wieś od Lipska nazwa „Zastawie alias Jędrzejówka”, Центральний державний історичний архів України, м. Львів [dalej: ЦДАУЛ], фонд [dalej: ф.] 1, опис [dalej: оп.] 1, справа [dalej: спр.] 341, s. 1413.

¹¹ ЦДАУЛ, ф. 1, оп. 1, спр. 251, s. 994.

¹² ЦДАУЛ, ф. 1, оп. 1, спр. 265, s. 792–808 (Rejestr podatku).

¹³ ЦДАУЛ, ф. 1, оп. 1, спр. 284, s. 1691–1714.

Bukowski, któremu Lipski był winien 2000 zł¹⁴. Po śmierci w 1697 r. Andrzeja Lipskiego o spuściznę po nim przez wiele lat toczyły się rodzinne spory. Wydaje się, że w części Lipska z Jędrzejówką gospodarował najstarszy syn Andrzeja – Antoni Tomasz, od 1730 r. skarbnik bełski. Dopiero 15 marca 1721 r. bracia Antoni, Stanisław i Michał zawarli ugodę, w myśl której ta część Lipska i Jędrzejówka dostały się Stanisławowi. W Jędrzejówce, w której znajdował się „dwór opustoszały”, dziedziczył on trzech poddanych, którzy odrabiali na folwarku dwa dni w tygodniu pańszczyzny¹⁵.

Stanisław Lipski, od 1735 r. skarbnik buski, a następnie podczaszy buski, żonaty z Konstancją Matczyńską, a po jej śmierci w 1735 r. z Justyną Olszyńską, osiadł w Jędrzejówce na stałe i gospodarował tam przeszło 40 lat. 14 czerwca 1740 r. w tamtejszym dworze wystawił przywilej plebanowi grekokatolickiemu Demianowi Świdnickiemu potwierdzający wcześniejsze przywileje swoich poprzedników dla cerkwi św. Onufrego w Lipsku. Wyznaczał zarazem miejsce „na założenie drugiej cerkwi do tego miasta Lipska gruncie należącym pod imieniem świętego Mikołaja Mireńskiego, aby Panu Bogu większa cześć i chwała była i tamże dla ludzi pobliskich wygody”. Na uposażenie wikarego przy tej cerkwi zapisywał pole, łąki i inne pomniejsze grunty¹⁶. Wraz z małżonką sfinansowali też w 1762 r. gruntowną odbudowę po pożarze kościoła w Lipsku, budowę nowej plebanii oraz – nieco później – otoczyli kościół murem¹⁷. W styczniu 1756 r. gościł w swoim dworze stryjecznego brata Tomasza Lipskiego, który zostawił mu na piśmie zgodę na pozostanie w Jędrzejówce swojego zbiegłego z Lipia poddanego Jana Pleskacza. Nie tylko nie żądał jego zwrotu, jak to najczęściej w takich przypadkach bywało, ale „i owszem, tegoż Pleskacza *jure haereditario* temuż jm. panu Stanisławowi Lipskiemu bratu memu ustępuję i wiecznymi czasy daruję”¹⁸. W ostatnich latach życia toczył liczne spory z nabywcą dóbr narolskich, kasztelanem kamienieckim Michałem Ludwikiem Łosiem¹⁹. Przed śmiercią (zm. 1765) sporządził w Jędrzejówce testament²⁰. Jego treści nie znamy, ale zdaje się, że główną spadkobierczynią uczynił małżonkę Justynę z Olszyńskich,

¹⁴ ЦДІАВЛ, ф. 1, оп. 1, спр. 285, s. 128–132.

¹⁵ ЦДІАВЛ, ф. 1, оп. 1, спр. 341, s. 1412–1420; Archiwum Państwowe w Lublinie, Księgi grodzkie grabowieckie, Fascykuł kopii relacji 26, nr 413.

¹⁶ ЦДІАВЛ, ф. 1, оп. 1, спр. 334, s. 848–850.

¹⁷ Archiwum Archidiecezjalne w Lublinie, Akta wizytacji diecezji chełmskiej, Rep. 60 A, 163, s. 5; Archiwum Państwowe w Przemyślu, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Lipsku [dalej: APP, AParL], sygn. 1, s. 1.

¹⁸ ЦДІАВЛ, ф. 1, оп. 1, спр. 352, s. 147–148.

¹⁹ ЦДІАВЛ, ф. 1, оп. 1, спр. 349, s. 604–610; спр. 351, s. 461–463; спр. 424, s. 487.

²⁰ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 14, Warszawa 1911, s. 325.

bowiem dopiero po jej śmierci (zm. 1781) potomkowie dokonali podziału całości dóbr, dzieląc je – zarówno samo Lipsko, jak i należące do włości wsie – na cztery części. Udziałowcami byli trzej bracia z drugiego małżeństwa Stanisława Lipskiego: Euzebiusz, Bazyli i Wojciech oraz ich przyrodni brat Kajetan z pierwszego małżeństwa ojca z Konstancją Matczyńską. W dworze w Jędrzejówce osiadł Bazyli Lipski z małżonką Antoniną z Bełżeckich, trzymając także swoją część Lipska i wydzielone części w Łukawicy, Bieniaszówce i Woli Wielkiej (Lipskiej). W Jędrzejówce z kolei przydzielone sobie części przejęli pozostali bracia. 23 kwietnia 1787 r. Kajetan Lipski odziedziczoną część zbył rozbudowującemu swoje dobra narolskie Feliksowi Antoniemu Łosiowi, który w ten sposób stał się również współdziedzicem Jędrzejówki²¹.

Z tego czasu pochodzą też pierwsze nieco obszerniejsze wiadomości o mieszkańcach tej roztoczańskiej wsi. Czerpiemy je z zachowanych metryk urodzeń i zgonów parafii lipskiej, do której Jędrzejówka należała, z lat 1777–1785. Dzięki nim poznajemy pierwsze nazwiska włościan, ich rodzinne i towarzyskie koligacje (poprzez chrzestnych przy akcie chrztu), długość życia, naturalny ruch ludności. Średnia życia wyliczona dla tych lat wynosiła zaledwie niespełna 25 lat (zaniżała ją duża śmiertelność niemowląt i dzieci), ale zdarzały się prawdziwe przypadki długowieczności. Najstarsza z dokonujących żywota osób, zmarła w 1785 r. Konstancja Szydłowska, dożyła 65 lat. Rok mniej liczyła zmarła 18 maja 1781 r. dziedziczka Justyna Lipska. W sierpniu 1782 r. odnotowana została śmierć 45-letniego Tomasza Liry, służącego w Jędrzejówce we dworze. W sumie w objętym metryką dziewięcioleciu zmarło we wsi 20 osób²². Urodziło się w tym czasie 30 niemowląt, m.in. 13 lipca 1785 r. przyszła na świat Małgorzata Magdalena Lipska, córka Bazylego²³.

Wszystko to działo się wszakże w nowej już rzeczywistości historycznej. W lipcu 1772 r. na te tereny wkroczyły wojska austriackie, zajmując je, a niebawem włączając – jak się miało okazać na prawie 150 lat – w skład monarchii Habsburgów. Zajęte ziemie przekształcone zostały wkrótce w Królestwo Galicji i Lodomerii, a w istocie w prowincję Cesarstwa Austriackiego. Wymagało to z kolei zaprowadzenia tam urządzeń ustrojowych, administracyjnych, sądowych i fiskalnych spójnych ze scentralizowanym austriackim systemem zarządzania państwem. We wrześniu 1772 r. rozpoczął urzędowanie powołany przez dwór wiedeński na gubernatora Galicji hrabia Johann Baptist Anton von Pergen. Na swoją

²¹ Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, ф. 141 [zbiór Aleksandra Czołowskiego], оп. 3, спр. 597, s. 262.

²² APP, AParL, sygn. 1, s. 32–34.

²³ APP, AParL, sygn. 2, s. 78–81

siedzibę wybrał Lwów, który ustanowiony został wkrótce oficjalną stolicą nowego kraju. 16 października Pergen opublikował patent cesarski znoszący na okupowanych terenach wszystkie dotychczasowe urzędy polskie. Podatnicy, właściciele i dzierżawcy dóbr swoje zobowiązania winni byli rozliczać we Lwowie, bezpośrednio w „cesarsko-królewskiej kasie wojennej”²⁴. Pod koniec grudnia Gubernium nakazało posiadaczom dóbr ziemskich sporządzić na przygotowanych w tym celu formularzach opis i dokładny inwentarz wszystkich dóbr, z wyszczególnieniem dochodów uzyskiwanych w samym folwarku z ról, łąk, lasów, browarów, gorzelnii, karczem, młynów, a także w gospodarstwach chłopskich, z zestawieniem w nich wielkości zasiewów ozimych i jarych, zbioru siana oraz liczby hodowanych zwierząt. W wykazie miały się też znaleźć wszystkie ciążące na gospodarstwach chłopskich na rzecz dworu robocizny, czynsze pieniężne i daniny w naturze. Na złożenie owych oświadczeń panowie ziemscy otrzymali sześć tygodni, ale czas ten okazał się nierealny. W kwietniu 1773 r. Pergen przedłużył termin do 15 maja²⁵. Zeznania te, zwane fasjami, stanowić miały pierwszy krok do opracowania nowego systemu podatkowego, opartego na dochodach z gruntu i odpowiadającego obowiązującej w całej monarchii zasadzie powszechności (podatek płacą wszystkie stany).

Od początku rządu austriackie w Galicji ukierunkowane były w pierwszym rzędzie na wyciągnięcie jak największych korzyści z podatków i innych obciążeń fiskalnych oraz na sprawny pobór rekruta. Osiągnięcie tych celów nie było możliwe bez zaprowadzenia rozbudowanej administracji. Zadanie to sędowane zostało na powołane w połowie 1773 r. cyrkuły i dystrykty²⁶. Cały kraj podzielony został na 6 cyrkułów, w obrębie których powołanych zostało od 8 (cyrkuł bełski) do 13 (cyrkuł halicki) dystryktów. W sumie jednostek administracyjnych niższego rzędu było 59. Podział taki, m.in. ze względu na znaczne koszty, nie utrzymał się jednak długo. W marcu 1775 r. liczbę dystryktów w każdym cyrkule zmniejszono do 3 (jedynie w cyrkule halickim ustanowiono 4), było ich więc w sumie 19. Tak pozostało do roku 1782, gdy patentem cesarza Józefa II z 22 marca zaprowadzona została jednostopniowa

²⁴ *Edicta et mandata universalia Regni Galiciae et Lodomeriae a die 11. septembris 1772 initae possessionis promulgata. Rozkazy i ustawy powszechne Królestwa Galicji i Lodomerji od dnia 11 września 1772 objęcia posesji ogłoszone, Lwów 1773, s. 5–6.*

²⁵ *Ibidem*, s. 24–25 (załączone wzory formularzy).

²⁶ Szerzej vide: E. Barwiński, *Pierwsze podziały administracyjne Galicji*, „Ziemia Czerwieńska” 1935, 1, 1, s. 7–11; K. Ślusarek, *Drobna szlachta w Galicji 1772–1848*, Kraków 1994, s. 16–18.

struktura administracyjna oparta na 18 cyrkulach podporządkowanych bezpośrednio Gubernium.

Interesujące nas tu terytorium z Lipskiem i Jędrzejówką znalazło się pierwotnie w powiecie lubaczowskim cyrkulu bełskiego, którego władze rezydowały w Zamościu. Po redukcji dystryktów w 1775 r. Narol, Lipsko i okoliczne wsie przypisane zostały do okręgu biłgorajskiego. Gdy w lutym 1776 r. na mocy zawartego z Austrią układu Biłgoraj powrócił do Rzeczypospolitej, stolicą dystryktu stał się Tomaszów, który podczas reformy w 1782 r. awansował do rangi stolicy nowego cyrkulu. Już jednak w listopadzie 1783 r. cyrkul tomaszowski został zniesiony, samo miasto z pobliskimi miejscowościami należącymi do Ordynacji Zamojskiej przeniesiono do cyrkulu zamojskiego, zaś reszta terytorium tego cyrkulu połączona została z cyrkulem bełskim, tworząc nowy cyrkul z siedzibą władz w Żółkwi²⁷. Z cyrkulem żółkiewskim społeczność położonych w dobrach Łosiów i Lipskich osad związana będzie przez kolejne 70 lat, poddając się ogólnym zasadom prowadzonej przez Wiedeń polityki agrarno-podatkowej.

Jednym z najważniejszych aktów tej polityki był uniwersał cesarza Józefa II z 12 kwietnia 1785 r.²⁸, niezmiernie istotny dla kształtujących się w Galicji nowych regulacji podatkowych opartych na dochodach z gruntu. Nie wchodząc w detale zawartych w nim postanowień²⁹, stwierdźmy tylko, że był on reakcją na liczne, sprzyjające zaniżaniu świadczeń podatkowych mankamenty zaprowadzonego już w 1772 r. systemu opartego na faszach. Nowe rozwiązania opierać się miały na zaprowadzeniu katastru gruntowego, a to wymagało dokonania starannych pomiarów i spisania wszystkich nieruchomości – dominialnych, miejskich, chłopskich i kościelnych. Rezultatem paroletnich czynności, ukończonych w 1789 r., było

²⁷ *Continuatio edictorum et mandatorum universalium in Regnis Galiciae et Lodomeriae a die 1. Januarii ad ultimam Decembris anno 1783 emantorum*, Lwów 1783, s. 130; K. Ślusarek, *Drobna*, s. 17; Z. Stankiewicz, *Zamość pod okupacją austriacką w latach 1772–1809*, „Archiwariusz Zamojski” 2020, 18, s. 93–96.

²⁸ *Continuatio edictorum et mandatorum universalium in Regnis Galiciae et Lodomeriae*, Lwów 1785, s. 60–61 – patent cesarski; s. 61–71 – instrukcja. Przedruk: D.K. Nowak, *Austriackie katastry gruntowe na terenie Galicji. Metryka Józefińska (1785–1789), Metryka Franciszkańska (1819–1820) i Stały Kataster Galicyjski (1844–1854). Studium źródłoznawcze*, Krosno 2021, s. 213–236.

²⁹ Szczegóły vide: W. Styś, *Metryki gruntowe józefińskie i franciszkańskie jako źródło do historii gospodarczej Galicji*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 1932/1933, 2, s. 57–73; D.K. Nowak, *op. cit.*, s. 23–32; K. Ślusarek, *Materiały podatkowe jako źródło do dziejów miast galicyjskich w czasach józefińskich*, w: *Galicyjskie miasta i miasteczka w epoce zmian społeczno-politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII–XIX wieku*, red. T. Kargol, B. Petryszak, K. Ślusarek, Kraków–Lwów 2018, s. 273–277.

powstanie dla każdej miejscowości pakietu akt składających się na tzw. Metrykę józefińską. Dla Lipska i Jędrzejówki akta te przechowywane są dziś w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie³⁰. Uzupełniają je zachowane w tymże archiwum akta z 1789 r. wytworzone w czasie realizacji niedokończonej reformy podatkowo-urbarialnej, zwłaszcza zawarte tam opisanie miejscowości³¹.

Za prawidłowe przeprowadzenie wszystkich czynności pomiarowych odpowiadały poszczególne dominia. Dominium lipskie, w obrębie którego gospodarowało czterech właścicieli dóbr, jak wszystkie inne pod rządami austriackimi przekształcone zostało z instytucji prawno-prywatnej w organizm prawno-publiczny. Urzędnicy dominialni stali się nie tylko zarządcami majątków właścicieli dóbr, ale także organami władzy państwowej, wykonującymi polecenia naczelników i komisarzy cyrkulów³². W tym czasie struktury dominialne nie były jednak jeszcze w pełni ukształtowane, toteż, jak się wydaje, nadzór i odpowiedzialność za poprawne przeprowadzenie całości operacji pomiarowych w Lipsku i Jędrzejówce przyjął na siebie rezydujący w Jędrzejówce Bazyli Lipski. Jako jedynego ze współwłaścicieli odcisk jego sygnetu i podpis widnieją na końcowym protokole pomiarowym³³. Pierwszym krokiem było powołanie komisji pomiarowych składających się z wybieranych przez mieszkańców gromady i mających ich zaufanie przysiężnych pomiarowych, zwanych też urbarialnymi. Uczestniczyli oni w pracach komisji obok wójta i przysiężnego gromadzkiego, stałego członka wiejskiego samorządu³⁴. Komisje te miały za zadanie dokonać w terenie, zgodnie z załączoną do patentu instrukcją, szczegółowych pomiarów pól, ogrodów, łąk, pastwisk, lasów, stawów i innych użytków, określić wysokość uzyskiwanych dochodów i na ich podstawie wyliczyć wysokość obciążeń podatkowych. Wszystkie te czynności poprzedzać miało oznaczenie granic każdej miejscowości i delimitacja należących do niej gruntów od sąsiednich osad. Dokonać tego miały komisje w obecności i z udziałem władz graniczących ze sobą miejscowości, które obchodząc granice poszczególnych miejscowości, dokonując pomiarów i usypując w najważniejszych punktach kopce graniczne, sporządzić miały „opisanie” tych

³⁰ ЦДІАУЛ, ф. 19 [Josifinska metrika], оп. 19, спр. 118.

³¹ ЦДІАУЛ, ф. 146 [Galicke namisnictvo, m. Lviv], оп. 18, спр. 1091.

³² Szerzej vide: Z. Niezgodą, *Organizacja i kancelaria dominiów w Galicji i szczątki ich akt w Archiwum Państwowym w Krakowie*, „Archeion” 1958, 28, s. 184 i nn.

³³ ЦДІАУЛ, ф. 19, оп. 19, спр. 118, k. 41.

³⁴ Nowy samorząd wiejski powoływany był na podstawie uniwersału cesarskiego z 13 IV 1784 r., *Continuatio edictorum et mandatorum...*, Lwów 1784, s. 78. Wójta mianował dziedzic z grona trzech kandydatów przedstawianych przez gromadę.

gromad wpisywane do specjalnego protokołu, z podpisami na końcu wszystkich zainteresowanych stron.

Czynności związane z rozgraniczeniem sąsiadujących ze sobą miejscowości przeprowadzone zostały we wrześniu 1788 r. W Lipsku stawił się wówczas, obok Bazylego Lipskiego, plenipotent F.A. Łosia Mateusz Łukowski, ekonom klucza narolskiego, ekonom z Łówczy Wumowski, przede wszystkim jednak reprezentanci sąsiadujących z dobrami Lipska i Jędrzejówki gromad. Miasto Narol reprezentował wójt Jakub Ostrowski oraz przysiężni urbarialni: Józef Wolańczyk, Michał Dobrucki, Wawrzyniec Lizak i Jacenty Borkowski. Z Krupca przybyli przysiężni Tymko Panek i Iwan Moroz. Wieś Lipie reprezentowali wójt gromadzki Semko Słoniec i przysiężny Michał Mojak. Z Chlewisk zjawił się wójt Józef Pudęłka z przysiężnymi Janem Swatkiem „starym” i Frankiem Biedroniem. Wolę reprezentował wójt Michał Zubrzycki z przysiężnymi Marcinem Rozmusem i Daniłem Bochenkiem. Z Łukawicy zjawił się wójt Michał Zubrzycki oraz przysiężni Stefan Romaniak i Wojciech Szawara. Wreszcie Lipsko reprezentował wójt Wojciech Urbański z przysiężnymi Tomaszem Brodowskim i Bartkiem Laszczykiem. Wydaje się, że była to wspólna reprezentacja miasteczka i Jędrzejówki, bowiem Laszczyka, choć nie był mieszkańcem wsi, znajdujemy wśród tamtejszych użytkowników roli (zob. Aneks). Wieś nie wystawiła też żadnego odrębnego przedstawicielstwa³⁵. Komisarze rozpoczęli delimitację przy granicy gruntów Jędrzejówki i Łówczy, „za brodem przy lesie łowieckim będącym” i obchodząc należące do Lipska i Jędrzejówki terytorium, usypali równo 50 kopców rozgraniczających obszar obydwu osad od Łukawicy i Woli na wschodzie, Łówczy na południu, Krupca z Narolem na zachodzie i Lipia na północy. Protokół rozgraniczenia podpisano w Lipsku 26 września 1788 r.³⁶

Właściwy obraz wsi w tak opisanych granicach, zasobu i struktury występujących w niej gruntów, lasów, zbiorników wodnych, liczby gospodarzy i skali uposażenia ich w ziemię, kultur rolnych, form gospodarowania prezentowały protokoły pomiarowe. Stanowiły one rezultat klasyfikacji przez komisję całego obszaru wsi na różne kategorie, określenia gruntów użytkowych i nieużytków oraz dokonanych wewnątrz wsi pomiarów. Obszar miejscowości dzielony był na niwy, które otrzymywały nazwy zakorzenione zazwyczaj w miejscowej tradycji. W obrębie tych niw rejestrowano wyodrębnione obiekty topograficzne, w tym poszczególne posesje, działki i zagony, opatrując je „numerem miejscowego porządku”, określeniem wymiarów tych działek (długość, szerokość) oraz ich areалу, a także szacunkową wielkością uzyskiwanego z tych działek przychodu.

³⁵ ЦДІАУЛ, ф. 19, оп. 19, спр. 118, к. 41–41v.

³⁶ *Ibidem*, к. 38v–41.

Przy pomiarze każdej parceli i dokonywaniu wpisu do księgi pomiarowej wymieniano nazwisko posiadacza gruntowego i jego numer domu (numerację domów chyba dopiero wówczas wprowadzono). Wszystkie grunty dzielono przy tym na trzy kategorie: role, łąki i lasy; użytki o innym charakterze (ogrody, pastwiska, zarośla) zaliczano do jednej z tych grup. Wysokość dochodu z pól obliczano na podstawie ilości zebranego zboża, biorąc pod uwagę tylko cztery jego gatunki: żyto, pszenicę, jęczmień i owies. Dochody z łąk szacowano na podstawie zebranego siana, dzieląc je jeszcze na słodkie, kwaśne i potraw. Sporządzone w trakcie tych czynności i podpisane przez członków komisji operaty odsyłało do cyrkułu, przy czym jedną z kopii księgi pomiarowej należało także złożyć u wójta bądź u plebana, gdzie każdy z posiadaczy gruntowych miał do niej dostęp i mógł sprawdzić poprawność zapisanych w niej danych, kontrolując zarazem prawdziwość zapisów odnoszących się do innych użytkowników ziemi.

W protokole pomiarowym Jędrzejówki podpisanym przez plenipotentą J. Mańkutowskiego, wójta Lipska Wojciecha Urbańskiego oraz przysiężnych Ignacego Szupra i Wojciecha Gałkę, i zatwierdzonym przez cyrkuł 28 kwietnia 1788 r., znalazło się 235 obiektów „miejscowego porządku”³⁷. Ogólna powierzchnia należących do wsi gruntów wynosiła niecałe 1443 morgi³⁸, co – przekładając na dzisiejsze miary – oznaczało około 830,5 ha. Pola uprawne zajmowały 729 mórg 109 sążni (419,5 ha), lasy 304 morgi 725 sążni (175 ha), wreszcie łąki 417 mórg 529 sążni (240 ha). Łąki zajmowały 28,9% powierzchni, ale właściwych łąk było w istocie jeszcze mniej, bowiem w zestawieniu do tej kategorii zaliczano także ogrody i pastwiska. Cały areał podzielony był na 3 niwy: I. Ogrody, II. Ornych pól i III. Łąk, pastwisk i zapustów. W obrębie niwy pól ornych wyróżniano ponadto uroczyska: Glinianki, Kamienna Góra i Łaski.

Choć nieco ponad 62% całego obszaru Jędrzejówki znajdowało się w rękach współwłaścicieli dominialnych, to największy areał ziemi znajdującej się pod uprawą zajmowały grunta chłopskie. W obrębie własności dominialnej niemal trzecią część zajmowały lasy. W sumie w posiadaniu włościan-gospodarzy znajdowało się 411 mórgów 1047 sążni. W chwili sporządzania pomiarów pod uprawą znajdowało się prawie 250 mórgów, 162 morgi ugorowały. Do zwierzchności dominialnej należało w sumie 307 mórgów 794 sążnie ról, z tego nieco ponad 245 mórgów pod uprawą, reszta ugorowała. Prawie 2 morgami dysponował pleban rzymskokatolickiej

³⁷ Wszystkie wyliczenia i uwagi – jeśli nie zaznaczam inaczej – opieram na rękopisie. *Ibidem*, k. 14–25.

³⁸ *Ibidem*, k. 68. Morga = 1600 sążni kwadratowych (0,5755 ha); sążeń kwadratowy = 36 stóp kwadratowych. Występujący np. w źródle zapis: 709^{2/} oznacza 709 sążni i 2 stopy kw.

parafii lipskiej. Dominium dysponowało natomiast przewagą w posiadaniu łąk i pastwisk (ponad 214 morgów), podczas gdy w rękach chłopskich znajdowało się tylko niespełna 60 morgów. Szczegółowy rozkład gruntów w Jędrzejówce przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Struktura gruntów w Jędrzejówce w 1787 r.

Posiadacz	Kategoria gruntu	Rola		Razem	
		morgi	sążnie	morgi	sążnie
dominium	pola uprawne	307	794	895	563
	ogrody	64	274		
	łąki	54	611		
	pastwiska	159	795		
	stawy	5	902		
	lasy	304	725		
gromada	pola uprawne	411	1047	542	577
	ogrody	71	202		
	łąki	9	298		
	pastwiska	50	630		
ksiądz	pola uprawne	1	1468	4	1494
	ogrody	2	466		
	łąki		1160		

Źródło: CPAHU, f. 19, op. 19, nr 118, k. 68.

Przed przystąpieniem do pomiarów przyjęte zostały tzw. prawidłafasjonowania, w których szczegółowo charakteryzowano rodzaje i wydajność gleby, sposoby uprawy gruntów i zasady szacowania zbiorów w poszczególnych niwach³⁹. Z ogrodów, z których pożytki przy ustalaniu podatku przeliczano na urodzaj siana z łąk, wyliczano 8 cetnarów siana słodkiego i 2 cetnary potrawiu, „lubo wprawdzie tu w tutejszej okolicy zwyczaju nie masz, żeby z łąk najlepszych zbierany był potraw”. Piaszczyste pola orne na Gliniankach właściciele dla poprawy urodzajności „po siejbie jednego roku żytem na zimę, drugiego roku hreczką na lato, na lat kilka w ugor wypuszczają”. Na jeden morg wysiewano 36 garncy żyta i hreczki, uzyskując przeciętnie z jednego wysianego nasienia zbiór 2,5 ziarna. Jeszcze mniej urodzajne pola, „piaszczyste, w gruncie głębiej trochę opokę mające” położone były na Kamiennej Górze. Trzeba je było dla użyźnienia przez kilka lat ugorować, z ozimin siać jedynie żyto, wiośną owies. Na jeden morg wysiewano 36 garncy żyta i 48 garncy owsa.

³⁹ *Ibidem*, k. 54–59.

Jedno wysiane ziarno żyta przynosiło w plonie podwojenie, z owsa uzyskiwano 2,5 ziarna. Z ziemi piaszczysto-kamienistej, „która na nic prawie niezdatna i nieurodzajna”, składało się także uroczysko Laski. Do tego znajdowało się na wzgórzu, „gnoju tam nigdy wywozić nie można dla odległości miejsca”. Tutaj zarówno z żyta, jak i owsa uzyskiwano 2 ziarna z jednego wysianego. Zbiór siana słodkiego z łąk szacowano na 4 cetnary rocznie. Wszystkie te szacunki jako odpowiadające stanowi faktycznemu potwierdzili w spisany w Jędrzejówce 1 lipca 1787 r. zeznaniu wójtowie i przysiężni z gromad Lipsko, Łowcza, Krupiec i Jędrzejówka. Tę ostatnią wieś reprezentowali ci sami pełnomocnicy, co Lipsko: wójt Wojciech Urbański oraz przysiężni Ignacy Szuper, Wojciech Gałka i Szymon Kałun⁴⁰.

Z zapisów w protokole pomiarowym (zob. Aneks) w rubryce *Imię gruntowego posiadacza i gruntu, nr domu* wynika, że w Jędrzejówce odnotowanych zostało w sumie 25 ponumerowanych osiadłości. Dwa porządkowe numery (15 i 16) zostały w ogóle pominięte, nie ma jakiegokolwiek wzmianki o kryjących się za nimi ewentualnych użytkownikach i wielkości gruntu, w sporządzonym sumariuszu nie wykazywano też żadnych pustek⁴¹. Pod jedyneką wskazany został dwór Bazylego Lipskiego, do którego przypisane też zostały ogrody i role należące do Kajetana Lipskiego i F.A. Łosia. Części dwu pozostałych braci: Wojciecha Lipskiego, ówczesnego proboszcza w Lipsku, oraz Euzebiusza Lipskiego pozostały poza numeracją osiadłości. Przy pięciu posesjach wymienionych zostało dwu gospodarzy, zapewne zamieszkujące jedną chałupę dwupokoleniowe rodziny, w których ojciec wydzielił już synowi część gospodarstwa. Podawane przy innych użytkownikach numery domów (powyżej 25) odnosiły się do użytkowników gruntów spoza Jędrzejówki, przeważnie z Lipska.

Wśród włościan-gospodarzy największym areałem ziemi uprawnej legitymował się Wawrzyniec Szuper, który oprócz 4 morgów ogrodów był posiadaczem nieco ponad 20 morgów (około 11,5 ha) roli. Na ogół były to jednak gospodarstwa niewielkie, przy tym najczęściej rozdrobnione. Pod numerem 14 odnotowany został Kasper Konował. Był to z pewnością Kasper Kozyrka, któremu w lutym 1779 r. urodził się syn Walenty Kazimierz⁴². Przydomek Konował może sugerować, iż zajmował się działalnością weterynaryjną. Rychło chyba wieś opuścił, bowiem w 1789 r. posesja po nim zaliczona już została do pustek⁴³.

⁴⁰ *Ibidem*, k. 62v–63.

⁴¹ *Ibidem*, k. 68.

⁴² APP, AParL, 2, s. 78. W akcie chrztu odnotowany nr domu 14.

⁴³ ЦДІАВЛ, ф. 146, оп. 18, спр. 1091, к. 37.

W 1789 r. sporządzony został kolejny wykaz poddanych Jędrzejówki, tym razem z podaniem podległości wobec konkretnego dziedzica, wyliczeniem w obowiązującej wówczas austriackiej walucie (złoty reński – równy 60 krajcarom) wysokości rocznego dochodu oraz ciążących na rzecz dominium powinności. Te ostatnie były jednakowe we wszystkich częściach. Składał się na nie obowiązek pańszczyzny ciągłej lub pieszej w wymiarze 104 dni rocznie dla „ćwiertników” i połowę tego wymiaru dla gospodarujących na półćwiertniach oraz dostarczanie dla dworu odpowiednio 12 i 6 jaj i wyprzędzanie 8 bądź 4 motków z przędzy dworskiego. Ani dwór, ani chłopci nie oddawali natomiast dziesięciny. Poddani płacili jedynie swoim proboszczom tzw. stołowe – grekokatolicy lipskiemu parochowi 20 krajcarów, katolicy rzymscy zaś swojemu plebanowi 10 krajcarów ćwiertnicy i 5 krajcarów półćwiertnicy⁴⁴. Do Bazylego Lipskiego należało ośmiu poddanych, ponadto dwaj inni mieli „grunta zamierzone do wsi Woli Wielkiej”. Choć zatem mieszkali w Jędrzejówce, wykaz ich najpewniej nie uwzględniał. Poddanymi Wojciecha Lipskiego było trzech chłopów, Euzebiusz Lipski miał w Jędrzejówce dwu poddanych, pięciu zaś podlegało hr. Feliksowi Antoniemu Łosiowi, wojewodzie pomorskiemu, dziedzicowi klucza narolskiego. W sumie dostarczali oni folwarkom swoich panów rocznie 1144 dni pańszczyzny ciągłej i 364 dni pieszej, dworom zaś 162 jajka i przędli 108 motków przędzy. Pełny obraz feudalnej Jędrzejówki z wykazem poddanych, ich dochodami i powinnościami przedstawia tabela 2.

Konfrontując zapisy sporządzone przy pomiarach z tym późniejszym o dwa lata *Miasteczka Lipska z Jędrzejówką opisaniem inwentarza*, dostrzegamy szereg zmian. Pod numerem pierwszym nie mamy już zapisanego dworu dziedzica, ale znajduje się tam posesja nienotowanego wcześniej Macieja Boreyko. Jak na stosunki na wsi, był on prawdziwym potentatem, bowiem osiągał roczny dochód niemal dwukrotnie większy niż drugi po nim Wawrzyniec Szuper. Być może był on dzierżawcą jakiegoś folwarczku od Bazylego Lipskiego, ale chyba nie szlachcicem, skoro ciążył na nim – co prawda w relatywnie niskim wymiarze – obowiązek pańszczyzny. W wykazie figuruje 18 gospodarzy. Jeśli dodamy do tego dwu, którzy zapewne ujęci zostali w rejestrze Woli, to w porównaniu z wykazem z 1787 r. ubyło trzech mieszkańców ówczesnych chałup. Znikli Szydłowscy. O należącej do Stanisława Szydłowskiego posesji pod numerem 7 brak w ogóle w 1789 r. wzmianki, być może rodzina wymarła. Skądinąd wiadomo, że mieszkająca tam Konstancja Szydłowska, zapewne żona Stanisława, zmarła już w 1785 r. w wieku 65 lat⁴⁵, więc i Stanisław

⁴⁴ *Ibidem*, k. 29–35.

⁴⁵ APP, AParL, 1, s. 34.

Tabela 2. Wieś Jędrzejówka w 1789 r.

Nr domu	Imię i nazwisko	Pożytek roczny w pieniądzu		Powinności			
				Robocizna dni		jajka	motki
		zł reński	krajcar	ciągła	piesza		
Poddani hr. Feliksa Antoniego Łosia							
5	Wojciech Gałka	19	44	104		12	8
9	Szymon Barycki	10	21		52	6	4
11	Maciej Kozyrka	15	32	52		6	4
12	Michał Kozyrka	11	38	104		6	4
21	Matwiej Dudek	12	28		52	6	4
Poddani Euzebiusza Lipskiego							
1	Maciej Boreyko	43	32		52	6	4
17	Marcin Gałka	6	52		52	6	4
Poddani Bazylego Lipskiego							
3	Wasył Misztuk	43	26	104		12	8
4	Maciej Gałka	23	21	104		12	8
8	Jan Janys	11	40		52	6	4
19	Wdowa Anka	22	7		104	12	8
20	Marcin Szuper	22	58	104		12	8
22	Wojciech Tkacz	22	30	104		12	8
24	Wawrzek Szuper	25	8	104		12	8
25	Iwan Misztuk	16	35	104		12	8
Poddani ks. Wojciecha Lipskiego							
6	Wojciech Szuper	23	58	104		12	8
10	Wawrzek Szuper	17	59	52		6	4
23	Szymon Kałun	21	50	104		12	8

Źródło: CPAHU, f. 146, op. 18, nr 1091, k. 2–2v.

był już z pewnością w podeszłym wieku⁴⁶. Nie wiadomo, co działo się z mieszkańcami należącej wcześniej do Szymona Szydłowskiego chałupy pod numerem 10, w której mieszkał teraz Wawrzyniec Szuper. Kilka innych posesji zmieniło lokatorów, zdaje się nie tylko w drodze rodzinnych spadków. Posesja po Stefanie Dudku (nr domu 18) zaliczona została do pustek, podobnie jak siedliska po Wawrzyńcu Beytmanie (nr 2) i Błażeju

⁴⁶ Być może to jego dotyczy informacja odnosząca się do pustki po Stefanie Szydłowskim, nr domu 7 (ale nie jest jednoznacznie wskazane, czy dotyczy to Lipska, czy Jędrzejówki), ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 18, сш. 1091, к. 37.

Janysie (nr 13)⁴⁷. Wszystko to pokazuje, że wieś stanowiła organizm żywy, ze wszystkimi typowymi dla tego czasu zjawiskami i procesami społecznymi.

W latach 1779–1783 władze austriackie sporządziły dla potrzeb wojskowych szczegółową mapę Galicji, zwaną dziś mapą Miega. Znalazła się na niej również zapisana jako „Jenszegowka” wieś Jędrzejówka. Na południe od położonego przy Tanwi stawu zaznaczono na niej 15 zabudowań przy piaszczystej, idącej od Narola i Lipska w kierunku południowo-wschodnim szosie. Z towarzyszącego mapie opisu dowiadujemy się, iż otaczał je las z młodych sosen oraz zabagnione łąki⁴⁸. Dzięki wszystkim tym wytworzonym w początkach Galicji źródłom również ta niewielka roztoczańska wieś pozwala poznać nieco swoich tajemnic z odleglejszej przeszłości.

ANEKS

Wykaz gospodarzy w Jędrzejówce i wielkość ich gospodarstw w świetle protokołu pomiarowego Metryki józefińskiej z kwietnia 1788 r.

Oznaczenie niw i obszarów w ich obrębie:

I – Plac miejscowy (ogrody)

II – Niwa Glinianki (ornych pól)

III – Niwa Kamienna Góra

IV – Niwa Laski

V – Uroczysko Łąk

VI – Las Zapust

Nr domu	Imię i nazwisko gospodarza	Niwa i powierzchnia działek (w morgach i sążniach kwadratowych)	
bez nru	pole pastwisko	pastwisko	V: m 30
bez nru	pastwisko do Jędrzejówki	pastwisko	V: m 20; m 9, s 1100
bez nru	pastwisko przy Michalcu	pastwisko	V: m 5, s 1000; m 2, s 1200
bez nru	Wojciech Lipski, ksiądz	rola	II: m 8, s 15282; III: m 5, s 124; IV: m 1, s 1325
		ogród	I: m 1, s 56; m 1 s 256; s 1320; s 1550; s 1150
		łąka	V: m 12, s 1297; m 3, s 660; m 3, s 555
		las	VI: m 81, s 805

⁴⁷ *Ibidem*, k. 37.

⁴⁸ *Galicja na józefińskiej mapie topograficznej 1779–1783*, t. 9, wyd. A. Janeczek, Warszawa 2017, cz. A, s. 13; cz. B, sekcja 207.

bez nru	Euzebiusz Lipski	rola	II: m 2 s 163; III: m 2, s 8532/ m 44, s 371; IV: m 2, s 580; m 1, s 1512; V: m 3, s 60
		łąka	V: m 5, s 1108; m 2, s 600; m 2, s 940; m 7, s 200
		las	VI: m 60, s 720
bez nru	Wojciech Tkacz	rola	III: m 2, s 1090; IV: m 2, s 790
		ogród	I: s 1260
bez nru	Maciej Boreyko	rola	II: m 9, s 167; m 6, s 1360
		ogród	I: m 1, s 556; s 1150
bez nru	Łan kościelny	rola	III: m 26, s 525
1	Bazyli Lipski, dwór	rola	II: m 10, s 632; m 3, s 520; III: m 24, s 1200; m 2, s 960; IV: m 2, s 580; m 2, s 790; m 22, s 1382; m 1, s 1325
		ogród	I: s 101; s 90; m 1, s 556; m 2, s 1597
		łąka	V: m 4, s 1466
		pastwisko	V: m 6, s 200; s 1410 (za dwo- rem)
		las	VI: m 74, s 1204
	Kajetan Lipski	rola	III: m 20, s 16; m 29, s 976; m 4, s 100; m 22, s 1280; IV: m 4, s 1244; m 20, s 131; m 1, s 15123/
		ogród	I: s. 97; s 1568; s 1222
		las	VI: m 87, s 1196
	Feliks Antoni Łoś	ogród	I: m 3, s 694
		łąka	V: m 4, s 13744/
2	Wawrzyniec Beytman, chałupa	ogród	I: s 1400; s 1071
3	Wasył Misztuk, chałupa w innym miejscu: Pisztuk	rola	III: m 6, s 1180; m 6, s 150; IV: m 5, s 232
		ogród	I: m 1, s 1645; s 200; s 399; s 1358
	Michał Misztuk	rola	IV: m 3, s 1560
		ogród	I: s 1078
4	Wawrzyniec Gałka, chałupa	rola	III: m 6, s 1532/; IV: m 5, s 232
		ogród	I: s 667; s 1050; s 1140
5	Wojciech Gałka, chałupa	rola	III: m 4, s 1280; IV: m 4, s 620
		ogród	I: s 510
		łąka	II:

6	Wojciech Szuper, chałupa	rola	III: m 6, s 900
		ogród	I: s 612; s 1300; s 11182/; s 1120; s 11794/
	Kazimierz Szuper	rola	IV: m 4, s 1160
7	Stanisław Szydłowski, chałupa	rola	III: m 2, s 1400; IV: m 2, s 466
		ogród	I: s 540; s 1288
		łąka	
8	Iwan (Jan) Janys (Janyszewski), chałupa	rola	III: m 2, s 1300; IV: m 2, s 1040
		ogród	I: s 6684/; s 1064
9	Szymon Barycki, chałupa	rola	III: m 2, s 640; IV: m 2, s 580
		ogród	I: s. 400; s 12803/
10	Szymon Szydłowski, chałupa	rola	III: m 3, s 450; IV: m 2, s 310
11	Marcin Barycki, chałupa	rola	IV: m 2, s 580
		ogród	I: s 414; s 1134
12	Michał Kozyrka, chałupa	rola	III: m 2, s 1420; m 2, s 960
		ogród	I: s 345; s 10163/; s 1248; s 1182; s 1182; IV: m 2, s 40; m 2, s 720
	Maciej Kozyrka	rola	III: m 2, s 1280; IV: m 2, s 580
13	Błażej Janys (Janyszewski) w innym miejscu: Panys	rola	III: m 2, s 550; IV: m 1, s 1050
		ogród	I: s 572
	Tomasz Janys (Janyszewski)	rola	III: s 900; IV: m 1, s 1580
		ogród	I: s 8814/
14	Kasper Konował	rola	III: m 2, s 1280; IV: m 2, s 580
		ogród	I: s 1178
15			
16			
17	Marcin Gałka, chałupa	rola	III: m 2, s 1276; m 2, s 1280; IV: m 2, s 40; IV: m 2, s 925
		ogród	I: s 800; s 1329; s 1376
		łąka	V: s 1480
18	Stefan Dudek, chałupa	rola	III: m 2, s 760
		ogród	I: s 440
	Szymon Dudek	rola	IV: m 2, s 220
19	Ignacy Szuper, chałupa	rola	III: m 5, s 7264/; IV: m 5, s 232
		ogród	I: s 10923/; s 980; s 9063/
20	Marcin Szuper, chałupa	rola	III: m 5, s 1000; IV: m 4, s 1160
		ogród	I: s 1400; s 9973/; s 1260

21	Matwiej Dudek, chałupa	rola	III: m 3, s 30; IV: m 2, s 220
		ogród	I: s 1280; s 1114
22	Franciszek Szuper, chałupa	rola	III: m 5, s 1200; IV: m 5, s 666
		ogród	I: s 1340; s 1230; m 1, s 631
23	Szymon Kałun, chałupa	rola	III: m 5, s 40; IV: m 5, s 36
		ogród	I: s 1312; s 1034; s 12003/
24	Wawrzyniec Szuper, chałupa	rola	III: m 4, s 860; m 3, s 590; m 2, s 1420; IV: m 2, s 846; m 2, s 1112; m 4, s 1300
		ogród	I: m 1, s 800; m 1, s 1300; s. 1056; s 8573; s 544
25	Michał Misztuk, chałupa	ogród	I: m 7 s. 597 (5 działek)
26	Michał Kałun, Lipsko	rola	III: m 5, s 280; IV: m 4, s 850
29	Tomasz Brzuszek, Lipsko	rola	III: m 5, s 14964; IV: m 5, s 232
30	Kazimierz Brogowski, Lipsko	rola	III: m 5, s 280; IV: m 2, s 650
	Tomasz Brogowski	rola	IV: m 4, s 850
31	Jędruch Laszczyk, Lipsko	rola	III: m 5, s 1240; IV: m 5, s 232
32	Bartek Laszczyk, Lipsko	rola	III: m 5, s 1240; IV: m 4, s 656
35	Tymek Steczkowicz	rola	III: m 5, s 919; IV: m 4, s 1020
37	Wasył Steczkowicz	rola	III: m 4; IV: m 4, s 1160
38	Matwój Wieprzowski, Lipsko	rola	III: m 5, s 280
39	Łukasz Dudek	rola	III: m 5, s 1035; IV: m 4, s 1461
	Semko Steczkowicz (Steczkievicz), Lipsko	rola	III: m 6, s 25; IV: m 4, s 1440
40	Onyszko Łata	rola	III: m 5, s 960; IV: m 4, s 890
43	Szymon Szabelka	rola	III: m 2, s 1549; m 5, s 280; IV: m 4, s 1440; m 2, s 1305
57	Sebastian Pobroźny	ogród	I: s 600
14	Jacek Łuszczyszyn, Lipsko	rola	III: m 5, s 1240; IV: m 4, s 656
22	Maciej Kupiszek, Lipsko	rola	III: m 4, s 1280; IV: m 4, s 1160; m 5, s 232
23	Księżda ruskiego	rola	III: m 5, s 960

REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

Archival sources (Źródła archiwalne)

Archiwum Archidiecezjalne w Lublinie:

Akta wizytacji diecezji chełmskiej, Rep. 60 A 163.

Archiwum Państwowe w Lublinie:

Księgi grodzkie grabowieckie, Fascykuł kopii relacji 26.

Archiwum Państwowe w Przemyśle:

Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Lipsku, sygn. 1, 2.

Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka [Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника]:

fond [фонд] 141, opys [опис] 3, sprava 597.

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv [Центральний державний історичний архів України, м. Львів]:

fond [фонд] 1, opys [опис] 1, sprava [справа] 251, 265, 284, 285, 334, 341, 349, 351, 352, 424.

fond [фонд] 19, opys [опис] 19, sprava [справа] 118.

fond [фонд] 146, opys [опис] 18, sprava [справа] 1091.

Printed sources (Źródła drukowane)

Continuatio edictorum et mandatorum universalium in Regnis Galiciae et Lodomeriae a die 1. Januarii ad ultimam Decembris anno 1783 emantorum, Lwów 1783.

Continuatio edictorum et mandatorum universalium in Regnis Galiciae et Lodomeriae, Lwów 1785.

Edicta et mandata universalia Regni Galiciae et Lodomeriae a die 11. septembris 1772 initae possessionis promulgata. Rozkazy i ustawy powszechne Królestwa Galicyi i Lodomerji od dnia 11 września 1772 objęcia posesyi ogłoszone, Lwów 1773.

Galicia na józefińskiej mapie topograficznej 1779–1783, t. 9, cz. A, B, wyd. A. Janeczek, Warszawa 2017.

Przywileje lokacyjne Florianowa (Narola) z lat 1592–1596, oprac. H. Gmiterek, Narol 2021.

Przywilej lokacyjny Lipska z 1613 roku, oprac. H. Gmiterek, Narol 2022.

Studies (Opracowania)

Barwiński E., *Pierwsze podziały administracyjne Galicji*, „Ziemia Czerwieńska” 1935, 1, 1.

Gmiterek H., *Lipso w okresie Rzeczypospolitej szlacheckiej (1613–1772)*, „Przemyskie Zapiski Historyczne” 1991–1992, 8–9.

Gmiterek H., *Lipsy na Rusi. Z dziejów karier szlachty wielkopolskiej na Rusi Czerwonej w XVI–XVIII wieku*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” 1995, 2(13).

Gmiterek H., Kubrak Z., *Lipso 1613–2013. Szkice z dziejów osady*, [Lipso] 2013.

Janeczek A., *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Warszawa 1993.

Kubal G., *W gminie Narol*, Krosno 1999.

Niezgoda Z., *Organizacja i kancelaria dominiów w Galicji i szczątki ich akt w Archiwum Państwowym w Krakowie*, „Archeion” 1958, 28.

Nowak D.K., *Austriackie katastry gruntowe na terenie Galicji. Metryka Józefińska (1785–1789), Metryka Franciszkańska (1819–1820) i Stały Kataster Galicyjski (1844–1854). Studium źródłoznawcze*, Krosno 2021.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. 3, Warszawa 1882.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. 13, Warszawa 1893.

Stankiewicz Z., *Zamość pod okupacją austriacką w latach 1772–1809*, „Archiwariusz Zamojski” 2020, 18.

Styś W., *Metryki gruntowe józefińskie i franciszkańskie jako źródło do historii gospodarczej Galicji*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 1932/1933, 2.

- Szczygieł R., *Lokacja Florianowa na tle urbanizacji środkowego i wschodniego Roztocza w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, „Rocznik Lubaczowski” 1994, 5.
- Szczygieł R., *Początki osady i nieudana lokacja miejska*, w: *Bełzec przez dzieje*, red. A. Urbański, Bełzec 2008.
- Ślusarek K., *Drobna szlachta w Galicji 1772–1848*, Kraków 1994.
- Ślusarek K., *Materiały podatkowe jako źródło do dziejów miast galicyjskich w czasach józefińskich*, w: *Galicyjskie miasta i miasteczka w epoce zmian społeczno-politycznych w Europie Środkowo-Wschodniej w XVIII–XIX wieku*, red. T. Kargol, B. Petryszak, K. Ślusarek, Kraków–Lwów 2018.
- Wojnarski D., *Losy miast ziemi lubaczowskiej na trasie pochodu wojsk Bohdana Chmielnickiego w roku 1648*, „Rocznik Lubaczowski” 1996, 6.

NOTA O AUTORZE

Henryk Gmiterek – profesor zwyczajny, zawodowo związany z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

ABOUT THE AUTHOR

Henryk Gmiterek – full professor, associated with the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin.

